

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

**Дипломна робота
магістра**

**з теми «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ДО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M20z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Кидонь Уляна Василівна

Керівник: **Галаманжук Л. Л.**, доктор
педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент: **Борисова Т. В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА.....	8
1.1 Базові поняття та положення.....	8
1.2 Зміст та особливості реалізації педагогічних умов у практиці підготовки майбутніх вихователів до розвитку дошкільників.....	11
1.3 Теоретичні аспекти використання засобів мистецтва у розвитку дошкільників на сучасному етапі.....	20
1.4 Практика використання засобів мистецтва у розвитку сучасної дитини в закладі дошкільної освіти.....	28
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	56
2.1 Методи дослідження.....	56
2.2 Організація дослідження.....	59
РОЗДІЛ 3 ОБГРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МИСТЕЦТВА У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА МЕТОДИКИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	61
3.1 Загальні організаційні положення щодо формування готовності майбутніх вихователів до використання творів мистецтва у розвитку дошкільників.....	61
3.2 Зміст і форми підготовки майбутніх вихователів до використання творів мистецтва у розвитку дошкільників...	64
3.3 Ефективність реалізації визначених педагогічних умов у практичній діяльності.....	69
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Результати вивчення наукових джерел інформації, власний досвід, пропозиції інших викладачів фахових дисциплін свідчать, що на сучасному етапі модернізації педагогічної науки продовжує залишатися протиріччя між необхідністю підвищити ефективність розвитку дошкільників та готовністю майбутніх вихователів до цього виду діяльності з використанням різних засобів. Зокрема, перспективним на думку дослідників у корекції фізичного розвитку, вдосконаленню мовленнєвої сфери, розвитку психічних процесів, інтелекту, дітей дошкільного віку є використання творів мистецтва [10; 12].

Теорія і практика естетичного виховання у Великобританії, Канаді, США ґрунтується на давніх національних та історичних традиціях і залежить від державної політики тієї чи іншої країни в галузі освіти. Водночас, простежується подібність багатьох теоретичних підходів і практичних шляхів реалізації, що пояснюється активним міжнародним співробітництвом цих країн в області естетичного виховання та виробленням єдиної концептуальної бази [74; 79; 85].

Спілкування та обмін думками між спеціалістами естетичного виховання у Великій Британії, Канаді, США здійснюється за допомогою педагогічних товариств. У Великобританії, наприклад, діє «Королівське товариство виховання через мистецтво»; у США – «Національна асоціація художнього виховання»; аналогічні товариства існують у Канаді та інших країнах світу; при ЮНЕСКО створене «Міжнародне товариство виховання через мистецтво». Функції цих товариств полягають у збиранні інформації про художнє виховання в окремих країнах, в організації міжнародних наукових конференцій, семінарів, конгресів. Матеріали регулярно публікуються у відповідних виданнях, присвячених дослідженням загально-філософського, соціологічного, психологічного та естетичного характеру.

Виходячи з порівняльного аналізу численної зарубіжної літератури останніх років, можемо визначити такі спільні концептуальні установки: відхід від авторитарної системи з її жорсткими вимогами до організації педагогічного процесу; система обов'язкового естетичного виховання кожної особистості незалежно від рівня її художньої обдарованості та професії; інтеграція мистецтвознавчих та інших навчальних дисциплін у єдиному педагогічному процесі; використання мистецтва з метою психотерапевтичної дії[36; 86; 88].

На передній край виступає людська індивідуальність: кожна особистість має можливість виявити свій унікальний творчий потенціал. Зростає роль педагога в естетичному вихованні, розробляються нові збалансовані підходи до вибору оптимальних методик підготовки вихователів та викладачів закладів вищої освіти.

З іншого боку, інтенсифікація процесу розвитку дітей дошкільного віку через створення на заняттях предметно-розвивального середовища передбачає комплексний зміст та використані засоби, підвищення позитивного емоційного забарвлення занять з різних розділів чинних програм розвитку дитини у дошкільний період, формування якомога більш цілісного уявлення дитини про довкілля, різнобічний і гармонійний розвиток її особистості, підвищенням зацікавленості до основного навчального матеріалу та одночасного формування інтересу до мистецтва. При цьому, практично повністю відсутні дослідження, спрямовані на розв'язання виокремленої наукової проблеми, що зумовлює потребу в проведенні дослідження, спрямованого на визначення педагогічних умов, реалізація яких сприятиме підготовці майбутніх вихователів до формування в них готовності до розвитку дошкільників засобами мистецтва. Наведені аргументи зумовили вибір теми дипломного проекту магістра: «Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами мистецтва».

Роботу виконано згідно плану наукової роботи на 2019-2024 роки проблемної лабораторії «Гендерні профілактично-оздоровчі технології фізичного виховання та реабілітації» Кам'янець-Подільського національного

університету імені Івана Огієнка за темою «Програмування профілактично-оздоровчих і розвивальних технологій фізичної активності дітей та молоді».

Роль авторки, як співвиконавиці теми, полягала у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов, реалізація яких у практичній діяльності сприятиме формуванню готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників за допомогою творів мистецтва.

Мета дослідження полягала у визначенні дослідницьким шляхом педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами мистецтва.

Для досягнення цієї мети вирішували низку **завдань**, основні полягали у такому:

1. Вивчити за даними джерел інформації теоретичні засади визначення педагогічних умов щодо формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами мистецтва.

2. Визначити стан підготовки майбутніх вихователів до використання творів мистецтва у розвитку дошкільників.

3. Визначити педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами мистецтва.

4. Обґрунтувати організацію і зміст заходів із реалізації педагогічних умов із формування у майбутніх вихователів готовності до розвитку дошкільників засобами мистецтва.

Об'єкт дослідження – розвиток дошкільників.

Предмет дослідження – умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників засобами мистецтва.

Забезпечували досягнення визначеної мети вирішення поставлених завдань, що відбувались із застосуванням адекватних **методів дослідження**. Вирішення таких завдань відбувалося під час проведення дослідження на теоретичному та емпіричному рівнях. При цьому, у першому випадку було використано **з а г а л ь н о н а у к о в і** методи. Конкретизуючи це відзначаємо, що мова ведеться про аналіз, синтез, систематизацію,

узагальнення, теоретичне моделювання. Завдяки застосуванню зазначених методів було досліджено стан вивчення проблеми, що розглядається, за інформацією літературних та документальних джерел.

Поміж педагогічних методів було використано тестування та експеримент, що передбачав формувальний етап. Останній було використано для одержання даних, що стосувалися ефективності використаної авторської розробки на вирішення завдання з формування готовності майбутніх вихователів використовувати твори мистецтва під час розвитку дошкільників.

Соціологічні методи використовували для одержання емпіричних даних, що дозволяли оцінити ефективність авторської розробки у вирішенні поставлених завдань. Основним був метод письмового опитування, а його основу становив опитувальник Т. Елерса, використання якого дозволяло визначити силу мотивації здобувачів досягнути поставленої мети.

Іншим комплексом методів, які використовували у проведеному дослідженні, були такі, що належали до методів математичної статистики. Вони були потрібні, адже одержані емпіричні дані потребували відповідного опрацювання, зокрема адекватних аналізу й інтерпретації, а також формулювання висновків. Для цього було використано основні одномірні статистики, а саме середнє арифметичне, помилку середнього, стандартне відхилення. Визначали також достовірність розбіжності двох середніх із застосуванням t-критерію для пов'язаних і непов'язаних вибірок.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні педагогічних умов, реалізація яких в освітньому процесі майбутніх вихователів сприятиме поліпшенню якості їхньої професійної підготовленості в аспекті використання засобів мистецтва для розвитку дітей під час занять різного змісту в закладі дошкільної освіти. Проведеним дослідженням забезпечується також можливість використати одержані дані

під час лекційних, практичних, семінарських занять на педагогічному факультеті університету.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломного проекту магістра були апробовані на наукових конференціях. Провідними є такі: V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми розвитку фізичної культури спорту і туризму в сучасному суспільстві» (Івано-Франківськ, 2020), звітні науково-практичні конференції аспірантів, викладачів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020-2021).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дипломного проекту магістра викладено в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 82 сторінках, з яких 73 – основного тексту, що містять 3 таблиці. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку 90 використаних джерел інформації.

ВИСНОВКИ

1. Однією з необхідних і важливих умов підготовки висококваліфікованих вихователів до професійної діяльності є формування в них знань, умінь і компетентності в історії пластичного мистецтва. Використання таких творів може сприяти естетичному вихованню і слугувати підґрунтям для більш якісного й ефективного розв'язання інших навчально-виховних завдань дошкільної педагогіки. Практично відсутні дослідження, пов'язані з формуванням готовності майбутніх вихователів до використання творів світового пластичного мистецтва у вихованні

2. Розроблено зміст підготовки майбутніх вихователів до використання творів пластичного мистецтва у розвитку дошкільників є цілісним утворенням компонентів з конкретними функціями, міцно взаємопов'язаних між собою, передусім, спрямованістю на досягнення встановленої мети. Зміст підготовки передбачає, крім іншого, педагогічний контроль, педагогічні умови реалізації змісту, впровадження яких здійснюється поетапно, забезпечуючи так високий рівень готовності майбутніх вихователів до досліджуваного виду діяльності.

3. Педагогічними умовами ефективного впровадження розробленої системи підготовки є: націленість здобувачів на власну оцінку результатів діяльності з вибору творів пластичного мистецтва для вирішення розвивальних завдань та її співставлення з експертною оцінкою; спрямованість на творчу самореалізацію, що стимулюється об'єктивним оцінюванням результатів навчання; активне використання комп'ютерних технологій і розширення таким чином змісту індивідуального пакету інформаційно-методичного забезпечення для його подальшого використання у професійній діяльності; створення на заняттях емоційно забарвленого, належно підкріпленого відповідним наочно-інформаційним матеріалом

освітнього середовища та предметно-розвивального – в загальній системі підготовки майбутніх вихователів.

4. Урахування педагогічних умов на практиці збільшує результативність підготовки, що виявляється в активному і творчому оволодінні здобувачами знаннями; формуванні професійних умінь використовувати твори мистецтва як змістовим компонентом занять образотворчим мистецтвом, працею, конструюванням та як засобом реалізації міжпредметних зв'язків на заняттях з інших розділів чинних програм розвитку дітей і виховних заходах за їх участю; в розвитку творчих і спеціальних педагогічних якостей майбутнього вихователя. У підсумку це забезпечує компетентне вирішення завдань, визначених чинними програмами.

5. Одне з важливих місць у формуванні готовності майбутніх вихователів до використання творів мистецтва у розвитку дошкільників посідає розроблені зміст педагогічних заходів (предметно-розвивальне середовище, спеціальні консультативні семінари-практикуми, продовження розробленого індивідуального пакету наочно-інформаційного забезпечення занять дошкільників, педагогічне практикування). Про це свідчать якісні й кількісні позитивні зміни готовності майбутніх вихователів до використання творів мистецтва у розвитку дошкільників. Так, мотиваційний компонент готовності 7,14% здобувачів досягає рівня «А», 57,15 – «ВС», 25,0 – «DE», 10,71 – «F» і «FX».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апресян Р. Г., Гусейнов А. А. Этика: энциклопедический словарь. Москва : Гардарики, 2002. 389 с.
2. Андреев В. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности. Москва : Высш. шк., 1981. 240 с.
3. Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития. 2-е изд. Казань : Центр инновационных технологий. 2000. 600 с.
4. Бабанский Ю. Избранные педагогические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
5. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р. [та інші]. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.
6. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 КРДУ. Кривий Ріг, 2001. 238 с.
7. Бусел В. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
8. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології (Дидактичний аспект). Харків : Скорпіон, 2000. 120 с.
9. Ващук Л. П. Психофізіологічна діагностика особистості : навч. посібник. Київ : Олді-плюс, 2018. 108 с.
10. Ветлугина Н. А. Воспитание эстетического отношения ребенка к окружающему: основы дошкольной педагогики : учеб. пособие / Под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. М. : Педагогика, 1990. С. 193-200.
11. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : учеб. пособие. М., 1991. 67 с.
12. Волошко І. Є. Етика. Естетика : навч. посібник. 2-ге вид., без змін. Київ : КНЕУ, 2006. 151 с.

13. Галаманжук Л. Л. Історія пластичного мистецтва в практиці дошкільного виховання : програма спецкурсу для студентів педагогічних факультетів, спеціальність «Дошкільне виховання». Кам'янець-Подільський: ПП Зарицький А. М., 2006. 31 с.

14. Галаманжук Л. Л. Використання історії пластичного мистецтва в практиці виховання старших дошкільників: Методичні рекомендації для студентів педагогічних факультетів, спеціальність «Дошкільне виховання». – Кам'янець-Подільський: ПП Зарицький А.М., 2006. 112 с.

15. Галаманжук Л.Л. Використання історії мистецтв у формуванні готовності майбутніх вихователів до професійної діяльності із старшими дошкільниками (постановка проблеми). Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. 2004. № 4. С. 9-12.

16. Галаманжук Л. Л. Теоретичні передумови створення педагогічної технології з використання історії мистецтв у підготовці майбутніх вихователів. Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2006. Вип. 4. Т. 2. С. 193-195.

17. Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Основи наукових досліджень : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2019. 154 с.

18. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів : автореф. дис.... канд. пед. наук. 13.00.01 Нац. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2000. 21 с.

19. ДекерсЛ. Мотивация. Теория и практика. М. : ГроссМедиа, 2007. 637 с.

20. Державна національна програма «Діти України». Дошкільне виховання. 2001. № 2. С. 3-6.

21. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту : О. В. Огнев'юк, К. І Волинець ; наук. кер.

програмою : Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. ; авт. кол. : Беленька Г. В., Белкіна Е. В., Богініч О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головне упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492 с.

22. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ: Академвидав, 2012. 352 с.

23. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : дис... д-ра пед. наук : 13.00.01 Луганський нац. пед. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2007. 481 с.

24. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання дітей : навч. посібник. Київ : Оріяни, 2001. 152 с.

25. Закон України «Про освіту». Київ : Генеза, 1996. 36 с.

26. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. Луцьк : Волинський держ. ун-т, 2003. 123 с.

27. Зотеева Т. А. Формирование готовности студентов пединститутів к эстетическому воспитанию дошкольников : автореф. дис. ...канд. пед. наук. 13.00.01 Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1992. 20 с.

28. Ипполитова Н. В., Колесников М. А., Соколова Е. А. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект : монография. Шадринск: Исеть, 2006. 236 с.

29. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

30. Комарова Т. С., Зацепина М. Б. Художественная культура. Интегрированные занятия с детьми 5-7 лет : учеб. пособие. М. : Издательский центр «Академия», 2001. 256 с.

31. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. Овчарук. Київ : К. І. С., 2004. 112 с.

32. Концепція дошкільного виховання в Україні. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2001. № 2. С. 3-19.
33. Котелевская В. В., Анисимова Т. Б. Дошкольная педагогика. Развитие речи и интеллекта в играх, тренингах, тестах: Серия «Мир вашего ребенка». Ростов на Дону : «Феникс», 2002. 256 с.
34. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд., стереотип. СПб. : «Питер», 2005. 940 с.
35. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции : конспект лекций. М. : Изд-во Моск. ун-та, 1971. 38 с.
36. Лещенко М. П. Технологии подготовки учителей к эстетическому воспитанию за рубежом : дис.... доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 1996. 382 с.
37. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів : монографія. Слов'янськ : СДПУ, 2010. 148 с.
38. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості : підручник. Київ : ТОВ «КММ», 2007. 296 с.
39. Маслоу А. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999. 479 с.
40. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило [та ін]; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова. Луганськ : Вид-во Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», 2013. 248 с.
41. Містулова Т. Є. Математичні методи в теорії і практиці спорту : навч. посібник. Київ : Науковий світ, 2004. 90 с.
42. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник. 5-те вид., доп. і перероб. Київ : [Б. в.], 2007. 656 с.
43. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Український освітній сервер <http://ues.org.ua>: 8100. 2021
44. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія. За заг. ред. В. І. Лозової. Харків : Вид-во Віровець А. П. «Апостроф», 2012. 348 с.

45. Нікітін В. Якісна освіта. Проблеми рівного доступу. – [Електронний ресурс] – URL: www.icps.com.ua/doc/school_director_nikitin2.pdf
46. Ожегов С. Словарь русского языка. под ред. И. Ю. Шведовой. 23-е изд., испр. М. : Русский язык, 1990. 917 с.
47. Олійник М. І. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в країнах східної Європи : автореф... дис. доктора пед. наук : 13.00.01 Тернопільський національний пед. у-тет імені Володимира Гнатюка. Тернопіль, 2016. 40 с.
48. Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. Теорія і методика навчання : навч. посібник. Київ : Знання, 2008. 415 с.
49. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, [та ін.]. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
50. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Превентивна педагогіка : навч. посібник. Черкаси : Відлуння, 2007. 284 с.
51. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посібник. Київ : Знання, 2009. 470 с.
52. Освітні технології у короткому вигляді : навч.-метод. посібник. За ред. О. І. Янкович, Л. М. Романишиної, М. М. Бойка. Тернопіль : Астон, 2013. 160 с.
53. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посібник / За ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової л-ри, 2010. 352 с.
54. Поліщук О. В. Підготовка студентів до естетичного виховання дошкільників засобами українського народного декоративно-прикладного мистецтва : автореф. дис....канд. пед. наук. 13.00.01 Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1996. 21 с.
55. Прищепа О. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до музично-освітньої діяльності в контексті інтегративного підходу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.*

Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Випуск 71. С. 201-204.

56. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина, Т. В. Дяченко [та ін.]. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.

57. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонов О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.] : наук. керівник О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

58. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку “Радість творчості” / Р. М. Борщ, Д. В. Самойлик. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 72 с.

59. Романишина Л. М. Система поетапного контролю навчальної діяльності студентів педагогічних університетів за модульно-рейтинговою технологією навчання з дисциплін природничого циклу : автореф. дис.... доктора пед. наук. 13.00.01 Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1997. 41 с.

60. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : учебник. 2-е изд. М. : Учпедгиз, 1946. 703 с.

61. Ружицький В. А. Перспективи розвитку професійних умінь вчителя образотворчого мистецтва. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2003. Вип. 2. С. 110-115.

62. Русова С. І. Теорія і практика дошкільного виховання : навч. посібник. Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1993. 127 с.

63. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : навч. посібник. Київ : Генеза, 1999. 368 с.

64. Світ дитинства : комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш [та ін.]; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 200 с.

65. Сінопальникова Н. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 20 с.
66. Словник психолого-педагогічних понять і термінів [Електронний ресурс]. URL: <http://osvita.ua/school/method/psychology/1270/> (дата звернення: 22.05.18)
67. Тверезовська Н., Філіппова Л. Сутність та зміст поняття «педагогічні умови». *Нова пед. думка*. 2009. № 3. С. 90-92.
68. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника : учеб. пособие. М. : Изд-во АПН РСФСР, 1961. 319 с.
69. Хижна О. Теоретико-методологічні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до забезпечення основ мистецької освіти учнів початкової школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 44 с.
70. Щербей У. Педагогічні умови реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 21 с.
71. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті : навч. посібник. Кам'янець-Подільський : Рута, 2013. 280 с.
72. Шкаріна Л. В. Шлях до мистецтва: Ознайомлення дітей з творами живопису. Дошкільне виховання. 1993. № 1. С. 14.
73. Эстетическое воспитание и развитие детей дошкольного возраста : учеб. пособие / Под ред. Е. А. Дубровской, С. А. Козловой. М. : Издательский центр «Академия», 2002. 256 с.
74. Abbs, P. (1989). *Art and the loss of art in a geophysical science: a is for aesthetic*. London, 1989.
75. Bryman, A. (2016). *Social research methods*. London : Oxford university press.

76. Clark, R. (1994). *Art education: A Canadian Perspective*. Toronto: Ontario Society for Education through Art.
77. Freyer, D. H. (1981). *The Measurement of Interests*. N.Y.: Henri Holt.
78. Gaits, E. (1994). Why Have there Been Ho Great Hoien Couposers? Psychological Theories. Past and Present. *The Journal of Aesthetic Education*. Vol. 28. № 2. pp. 27-34.
79. Gaitskell, Ch., Hurwitz, Al. (1982). *Children and Their Art: Methods for the Elementary School*. New-York.
80. Gibson, R. (1988). The Education of Feeling / In: *The Symbolic Order/ Education P. Abbs*. London.
81. Greene, M. (1988). Art Horlds in School / In: *The Symbolic Order/ Education P. Abbs*. London.
82. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1716>
83. <https://sno.udpu.edu.ua/index.php/naukovo-metodychna-robota/89-suchasni-tekhnohohiyi-rozvytku-profesiynoyi-maysternosti-maybutnikh-uchyteliv-25-zhovtnia-2018-r/173-zmist-ponyattya-pedagogichni-umovi>
84. [https://uchika.in.ua/vidi-janri-virazni-zasobi-obrazotvorchogomistectva.html#:~:text=%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%E2%80%93%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7,%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%2C%20%D1%85%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B2%D0%B8%20%D1%82%D0%BE%D1%89%D0%BE\)](https://uchika.in.ua/vidi-janri-virazni-zasobi-obrazotvorchogomistectva.html#:~:text=%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%E2%80%93%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7,%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%2C%20%D1%85%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B3%D0%B2%D0%B8%20%D1%82%D0%BE%D1%89%D0%BE))
85. Hughes, R. (1993). *The shock of the New: Art and the Century of Change*. New-York: Thames and Hudson.
86. Reid, L. (1989). The arts within a plural concept of knowledge. In: *The symbolic order / Education P. Abbs*. London: London Books.
87. Scrutton, R. (1989). Modern philosophy and the neglect of aesthetics / In: *The Symbolic Order/ Education P. Abbs*. London.
88. Taylor, R. (1992). *The visual art in education*. London.

89. Wolovyna, O. (1985). The effect of intermarriage on bilingual education among Ukrainians in Canada. *Ukrainian bilingual education*. Edmonton: University of Alberta.

90. Кидонь У., Галаманжук Л., Єдинак Г. Педагогічні умови формування готовності майбутніх вихователів до розвитку дошкільників. *Актуальні проблеми розвитку фізичної культури спорту і туризму в сучасному суспільстві*. Зб. тез матеріалів V Міжнародної наук.-пр. конф. (27 листопада 2020, м. Івано-Франківськ) / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Електронне видання. Івано-Франківськ, 2020. С. 45-47.